

SPIS TREŚCI

ZARYS HISTORYCZNY

Powstanie zboru ariańskiego. Arianizm polski przed Socynem	7
Faust Socyn — życie i umysłowość	17
Rozkwit arianizmu. Wygnanie arian z Polski	34

SWIATOPOGLĄD I DOKTRYNA

U źródeł nowożytniej umysłowości	53
A. Emancypacja nauki i filozofii	54
B. Emancypacja myślenia religijnego	59
Racjonalizm religijny socynian	64
A. Wiara i rozum we wczesnym arianizmie	64
B. Rola rozumu w religii według socynian	68
C. Naturalistyczny agnostycyzm Socyna	72
D. Wiara i „uczynki” w wersji socyniańskiej	79
Socynianizm a deizm	87
A. Rozwój racjonalizmu religijnego socynian. Deizm	88
B. Emancypacja etyki. Krytyka religii objawionej ze stanowiska moralności	92
Zagadnienie tolerancji. Państwo a Kościół	98

WYBOR TEKSTÓW

I. WIARA I ROZUM

FAUST SOCYN:

Pismo św. nie może być tego rodzaju, by nikt nie mógł poddać w wątpliwość jego wiarygodności	119
Nie ma religii naturalnej ani żadnej wrodzonej idei Boga	121

SAMUEL PRZYPKOWSKI:

- Nie ma w tym ujmy dla prawdy, gdy się ją stawia przed trybunał rozumu 124
- Nie można obwiniać rozumu za błędy ludzi, którzy się źle nim posługują 127

JAOACHIM STEGMANN STARSZY:

- Kto ma być sędzią w sporach religijnych? 130
- O rozumie 134
- W sprawach religii można wydawać słuszny sąd bez pomocy Ducha św. 141
- Do normy wiary należą prócz Pisma św. zasady logiczne 145

JONASZ SZLICHTYNG:

- Objawienie, jeśli naprawdę jest boże, jest zrozumiałe i zgodne z rozumem 148

ANDRZEJ WISZOWATY:

- Obalenie niektórych zarzutów, które wysuwa się przeciwko posługiwaniu się rozumem w sprawach religii 149

II. SPRAWY SUMIENIA

1. TOLERANCJA

JAN CRELL:

- Przemoc i gwałt w sprawach religii są sprzeczne z jej zasadami i nie przynoszą jej korzyści 157
- Nie należy nikogo zmuszać do religii, gdyż rodzi to tylko obłudę i cynizm 159

JOACHIM STEGMANN STARSZY:

- Protestanci nie mają prawa oskarżać katolików o stosowanie przemocy w sprawach sumienia, jak długo ją sami stosują . . . 164

JONASZ SZLICHTYNG:

- Prawda nie potrzebuje obrony przy pomocy edyktów albo oręża władzy świeckiej . 166
- Wolność sumienia winna być wolnością nieograniczoną 167

KATECHIZM RAKOWSKI:

- Każdy winien mieć prawo do wyznawania i głoszenia własnego sądu w sprawach religii 170

2. IRENIZM

SAMUEL PRZYPKOWSKI:

Z traktatu „O pokoju i zgodzie w Kościele”	174
--	-----

3. PANSTWO I KOŚCIÓŁ

FAUST SOCYN:

Czy wolno brać udział w wojnie?	182
Nie należy ludzi karać śmiercią	185

JONASZ SZLICHTYNG:

Różne to są rzeczy: Kościół i państwo, i nie wolno ich z sobą łączyć bez wielkiej szkody dla społeczeństwa i religii	186
--	-----

III. DOKTRYNA RELIGIJNA

Wybrane zagadnienia	200
Jezus miał tylko jedną naturę: ludzką	200
Duch św. nie jest osobą	201
Bóg nie zna przyszłych uczynków i myśli ludzi	202
Chrystus nie odkupił ludzi swą śmiercią na krzyżu	203
Ignorancja i błąd w religii nie jest grze- chem. Grzechem są tylko złe uczynki wy- nikające z niegodziwych intencji i pobudek	208

IV. SOCYNIANIZM W OPINII ZACHODNIOEUROPEJSKIEJ

Edykt Stanów Generalnych Holandii i Fryzji Zachodniej wydany przeciw socynianom w r. 1653	213
---	-----

JOHN OWEN:

Z traktatu <i>Vindiciae Evangelicae or the Mystery of the Gospel vindicated and So- cinianism examined</i> , Oxford 1655	215
--	-----

JAN AMOS KOMENSKY:

Z listu do barona Ludwika Wolzogena	216
---	-----

JOHANNES HOORNBECK:

Z dzieła <i>Socinianismi confutati III tom</i> , Amsterdam 1650–1664	220
---	-----

PIERRE JURIEU:

Z traktatu <i>Le Tableau du Socinianisme</i> , Haga 1690	223
---	-----

GODFRYD WILHELM LEIBNIZ:

Z traktatu *Essai de Théodicée* (1696) . . . 230

NOËL AUBERT DE VERSE:

Z traktatu *Le Protestant pacifique*, Amsterdam 1684 . . . 231

ISAAC JAQUELOT:

Z rozprawy *Avis sur le Tableau du Socinianisme*, Haga 1690 . . . 233

PIERRE BAYLE:

Z artykułu „Socyn Faust” w dziele *Dictionnaire historique et critique*, Amsterdam 1695–1697 . . . 234

JOSHUA TOULMIN:

Z książki *Memoirs of the Life, Sentiments and Writings of Faustus Socinus*, London 1777 . . . 236

JACQUES ANDRE NAIGEON:

Z artykuły „Unitaires” w *Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers*, tom XVII, 1765 . . . 239

BIBLIOGRAFIA . . . 246